

ÖZEL KOLEKSİYONA AİT BİR ÇİNİ SOBANIN RESTORASYONU

Bekir ESKİCİ*

Koleksiyon sahibi Asım Arar'ın talebi üzerine, çini sobanın restorasyon çalışmaları, Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu Laboratuvarı'nda, 13 Mayıs 2002 – 20 Haziran 2002 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir¹.

Eser sahibinin verdiği bilgiye göre, soba 1960'lı yıllara kadar kullanılmıştır. Sobanın yapım yeri ve tarihi hakkında kesin bilgi elde edilememiştir. Üst kapağının iç kısmında bulunan "Isida" şeklindeki ibareden bunun ithâl bir ürün olduğunu, stilistik açıdan da 19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başlarına ait olabileceğini düşünüyoruz. Yurt dışından ithâl edilen çini sobaların özellikle Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında varlıklı ailelerin konaklarında başlıca ısıtma aracı olarak kullanıldıkları bilinmektedir². Kullanıldıkları dönemlerin zevk ve moda anlayışını yansıtmaları bakımından önem taşıyan bu tür sobaların değişik örneklerini çeşitli özel koleksiyonlarda ve bazı etnografya müzelerinde görmek mümkündür.

TANIM

80 cm. yüksekliğinde ve 32x40 cm. genişliğinde dikdörtgen prizmayı andıran çini soba başlıca ayak, gövde ve kapak bölümlerinden oluşmaktadır (Resim: 1). Gövdeyi taşıyan dört adet bağımsız ayak, silindirik formlara sahiptir. Ayakların birer kenarı açık ve içleri boştur. Ayaklar dilimli olup kabartma damla ve rozet motifleriyle süsüdür.

İki katlı kuruluşa sahip gövde, her biri bağımsız, dördü altta dördü üstte olmak üzere sekiz ayrı levhanın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Levhaların yüzeyleri kabartma rumî ve palmetlerden oluşan stilize bitkisel motiflerle dekore edilmiştir. Dış kenarlar burmalı silmelerle şekillendirilmiştir.

Resim: 1

Arka cephenin üst kısmında soba borusu girişi sağlayan dairesel bir delik vardır. Gövdenin üstünü örten ve hafifçe yanlara çıkıntı yapan bağımsız çini kapak, baklava dilimleri ve bunların içlerini dolduran dört yapraklı çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Ön cephenin alt kısmındaki ateşlik bölümüne açılan metal kapak (küçük kapağı) kabartma bitkisel süslemeye sahiptir (Resim: 2). Kapak açıldığında dantel gibi işlenmiş palmet motifleriyle süslü ikinci bir (iç) kapak bulunmaktadır. Kapak, içte 5x20 cm. boyutlarındaki perçinlenmiş ince metal levhalarla dört yönden çini levhalara tutturulmuştur.

Resim: 2

Sobanın içi, büyük ölçüde bozulmuş kil sıva ile kaplıdır (Resim: 3).

MALZEME VE TEKNİK

Sobayı meydana getiren ana elemanlar (ayaklar, gövde ve üst kapak) çiniden, gövdenin altındaki küllük kapağı demirdendir. Çini levhalar krem renkli, sık dokulu kil hamurundan elde edilmiştir (Resim: 4). Levhaların yapımında kalıba döküm tekniği uygulanmıştır. Süslemeyi oluşturan motifler alçak kabartmadır. Levhaların dış yüzleri tek renk yeşile çalan firuze sır ile kaplanmıştır. İç yüzleri sırlanmadan bırakılmıştır. Metal kapak dökme demirdendir. Dış kapak süslemesinde kabartma, iç kapakta ise ajur tekniği uygulanmıştır.

SOBANIN KONSERVASYON ÖNCESİ DURUMU

1- Genel Durumu

Uzun zaman uygunsuz koşullarda saklanmış olan soba kullanılamaz durumdadır. Özellikle iç aksamını meydana getiren kil sıva ve kiremit taban büyük ölçüde parçalanmış durumdadır metal aksamı korozyona uğramıştır. Çini levhalarda yer yer çatlaklar ve parça kayıpları ile sır dökülmeleri görülmektedir. Birikmiş toz ve kir tabakaları bütün

yüzeyleri kaplamıştır. Kabartma motif aralarında bu birikim daha yoğun olarak gözlenmektedir (Resim: 5). Yüzeylerde beyaz yağlı boya lekeleri ile karşılaşmaktadır. Üst kapağın iç yüzeyi, kullanımdan dolayı siyah is ile kaplanmıştır.

2- Önceki Restorasyon Hataları ve Bundan Kaynaklanan Bozulmalar

Sobanın 1950/60'lı yıllarda geçirdiği esaslı bir restorasyon sonrasında tekrar kullanıldığı ve daha sonra evin deposunda uzun süre saklandığı bilinmektedir. Dikkatlice incelendiğinde, bu eski onarım sırasında eserin ciddi şekilde tahrip edildiği anlaşılmaktadır. Soba bu haliyle, bilinçsizce yapılan restorasyon nasıl tahribat çalışmalarına dönüşebileceğinin bir kanıtı olarak dikkati çekmektedir. Eser üzerinde tespit ettiğimiz bu yanlış restorasyon uygulamalarını ve bunun yol açtığı bozulmaları ana hatlarıyla şu şekilde sıralayabiliriz:

-Kırılmış olan üst kapak parçalarının yapıştırılmasında geriye dönüşsüz bir yapıştırıcı kullanılmış; yapıştırıcı gereğinden fazla sürülerek yüzeylere taşınmış ve parçaların birleştirilmesinde uyum sağlanamamıştır.

Resim: 3

- Gövdeye ait kırık levhaların birleştirilmesinde (herhangi bir yapıştırıcı reçine uygulanmaksızın) doğrudan metal çiviler kullanılmıştır. Parçalar arkadan kanca şeklinde demir kenetler ile tutturulmuş; ancak çivi kenetler ön yüzeylere kadar ulaştığı için, levhalarda delinme, kırılma, çatlama, dökülme ve korozyon gibi bozulmalara yol açmıştır.

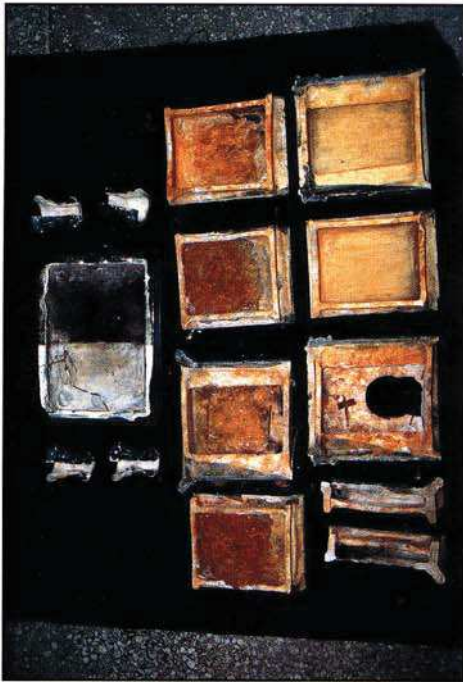
- Bu çivi kenetler birleştirmeyi tam sağlayamadığı için levhaların içleri arkadan çimento harcı ile doldurulmuştur. Malzeme için uygun olmayan bu harç gereksiz biçimde sobanın ağırlığını artırmıştır.

- Levhaların kendi aralarındaki montajı, arkadan (içten) kanca şeklinde demir çubuklar ve demir maşalar ile sağlanmış; bunun üzerine kil sıva uygulanmıştır (Resim: 3). Bu yoğun metal (demir) kullanımı eser üzerinde pas lekelerinin ve hatta çatlakların oluşmasına neden olmuştur.

- Boru deliğinin alt kısmındaki eksik alan, düz sıva şeklinde alçı ile özensizce tamamlanmış, ancak dekoratif bütünlüğü sağlayacak tamamlama ve renklendirme yoluna gidilmemiştir (Resim: 1).

KONSERVASYON VE RESTORASYON İŞLEMLERİ

Gerek yukarıda belirttiğimiz koşullardan ve gerekse hatalı restorasyon uygulamalarından kaynaklanan bozulmalar tespit edildikten sonra, sobanın bütünüyle yeniden restore edilmesine karar verilmiştir. Bu çalışmalar sırasıyla şu ana başlıklar altında toplanabilir:

Resim: 4

1- Belgeleme

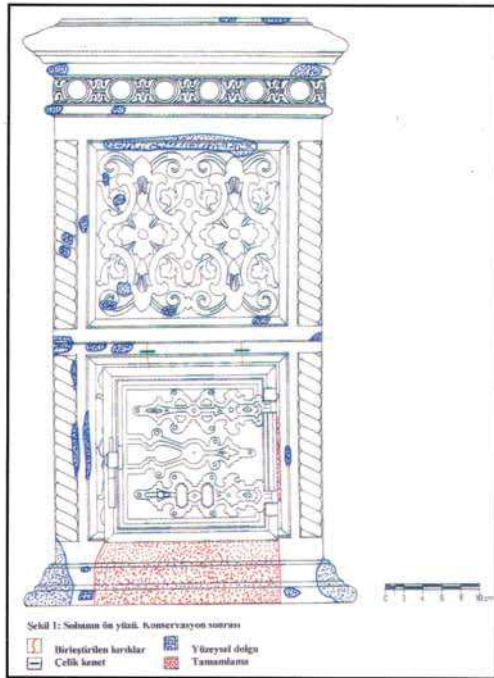
Eser laboratuvara getirildikten sonra, malzeme ve teknik açılardan görsel analize dayalı olarak incelenmiş; konservasyon durumu ve eski restorasyon uygulamaları tespit edilmiştir. Bu tespitler yazılı ve görsel araçlarla (fotoğraf, grafik dokümantasyon) belgelenmiştir. Bu doğrultuda konservasyonda kullanılacak malzeme ve yöntemler ile çalışma süresi ve ekip belirlenmiştir. Belgeleme çalışmaları uygulama sırası ve sonrasında aşamalı olarak sürdürülmüştür (Şekil: 1, 2).

2- İç Çekirdek Sıvanın Boşaltılması

Sobanın iç çekirdeğini oluşturan ve tamamen önceki restorasyon sırasında yenilenmiş olan kil sıva büyük ölçüde bozulmuş ve dağılmıştır (Resim: 3). İşlevini yitiren fakat sobanın ağırlığını arttırarak taşınmasını güçleştiren bu kalın sıva tabakası eser sahibinin de onayı ile boşaltılmıştır. Sıva içinde gelişigüzel yerleştirilmiş kiremit ve tuğla kırıklarına da rastlanmıştır. Sobanın üst kısmını kapatacak şekilde uygulanmış ince alçı tabakası da kaldırılmıştır.

3- Sobayı Oluşturan Ana Parçaların Ayrılması

Sobanın içi boşaltıldıktan sonra, çini levhaların kendi aralarında birbirilerine tutturularak ayakta durmasını sağlayan metallerin önceki restorasyona ait olduğu anlaşılmıştır (Resim: 3). Gelişigüzel ve gereğinden fazla kullanılmış olan bu metal (demir) kenetlerin korozyonu sonucu levhalar üzerinde yoğun pas lekeleri ile karşılaşmıştır. Korozyon nedeniyle

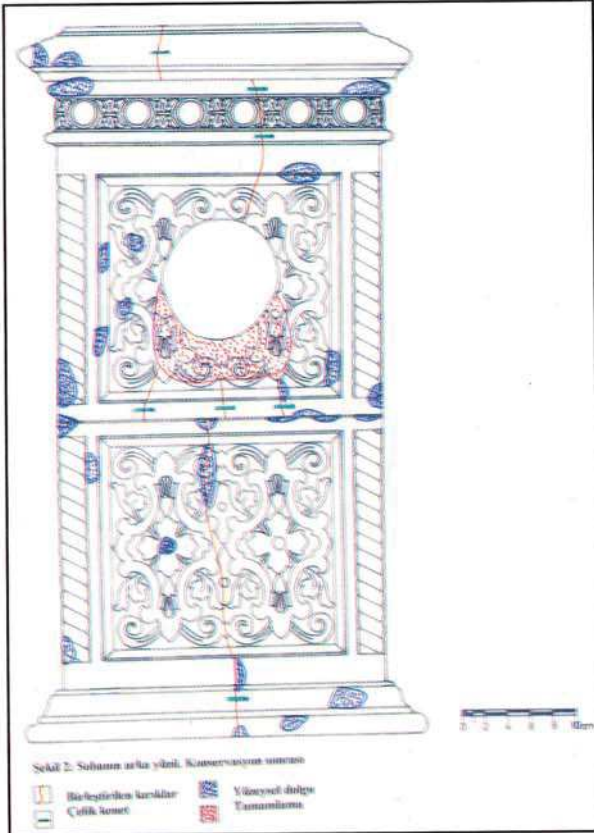
Şekil: 1

hacmi genişleyen ve çini levhalara iyice yapışan bu kenetler mekanik yöntemlerle çıkarılmıştır. Böylece sobanın dikdörtgen prizma formunu oluşturan sekiz adet çini levhanın, yeniden kurulmak üzere, tek tek ayrılması sağlanmıştır (Resim: 4).

4- Önceki Restorasyonda Birleştirilen Parçaların ve Dolguların Sökülmesi

Bazı kırık parçaların birleştirilmesi amacıyla kullanılmış olan yapıştırıcı reçinenin yumuşatılması için değişik çözücüler denenmiş; bunlardan metilen klorür³ olumlu sonuç vermiştir. Çözücünün malzeme tarafından emilmesini önlemek için yüzeyler önce su ile ıslatılmıştır. Daha sonra saf haldeki metil klorür fırça ile kırık kenarlara sürülmüş, ardından reaksiyonu hızlandırmak ve etkisini artırmak için pamuklu tampon (yaklaşık iki) uygulanmıştır. Bu şekilde yapıştırıcı yumuşatılarak parçaların bisturi ve diğer kesici âletler yardımıyla ayrılması sağlanmıştır (Resim: 5). Yapıştırıcı ve çözücü artıkları bisturi, sıcak su ve aseton kullanılarak iyice temizlenmiştir.

Önceki restorasyon sırasında kırık parçaların birleştirilmesini desteklemek amacıyla levhaların arka (iç) kısımlarında uygulanmış olan çimento harcı, güçlükle de olsa, mekanik yöntemlerle kırılarak kaldırılmıştır. Eksik kısımlarda özensizce

Şekil: 2

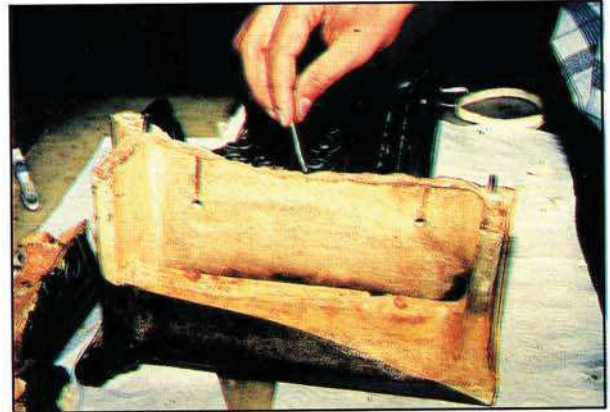

Resim: 5

yapılmış olan alçı dolgular yine mekanik yöntemlerle sökülüştür. Bu eski dolgu artıkları bisturi yardımıyla kenar ve yüzeylerden temizlenmiştir.

5- Kir ve Lekelerin Temizlenmesi

Levhaların sırlı yüzeylerindeki toz birikimleri yumuşak kıl fırçalar ile, yağlı boya lekeleri bisturi yardımıyla temizlenmiştir. Kabartma motif aralarında zamanla oluşan yerleşik kir tabakalarının temizliğinde ise kimyasal yöntem uygulanmıştır. Daha çok yağ ve is tabakalarından oluşan bu siyah kir 3 A olarak formüle edilen amonyak, alkol ve su (= aqua) karışımıyla elimine edilmiştir. Bu karışım pamuklu bambu çubuklar ile kirli yüzeylere aplike edilmiştir. Üst kapağın iç yüzeyini, kullanımdan dolayı tamamen kaplamış olan siyah is tabakası da aynı karışım ile temizlenmiştir. Ancak, burada yüzey geniş olduğundan uygulama paketleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Pamuğa emdirilen karışım yüzeye tampon şeklinde yerleştirilmiş ve üzeri de alüminyum folyo ile örtülerek reaksiyonun etkisi hızlandırılmıştır. İşlem birer saat süre ile iki kere tekrarlanarak yoğun is tabakasının temizlenmesi sağlanmıştır. Daha sonra çözücü artıkları saf su tamponu ile yüzeyden arındırılmıştır.

Resim: 6

Resim: 7

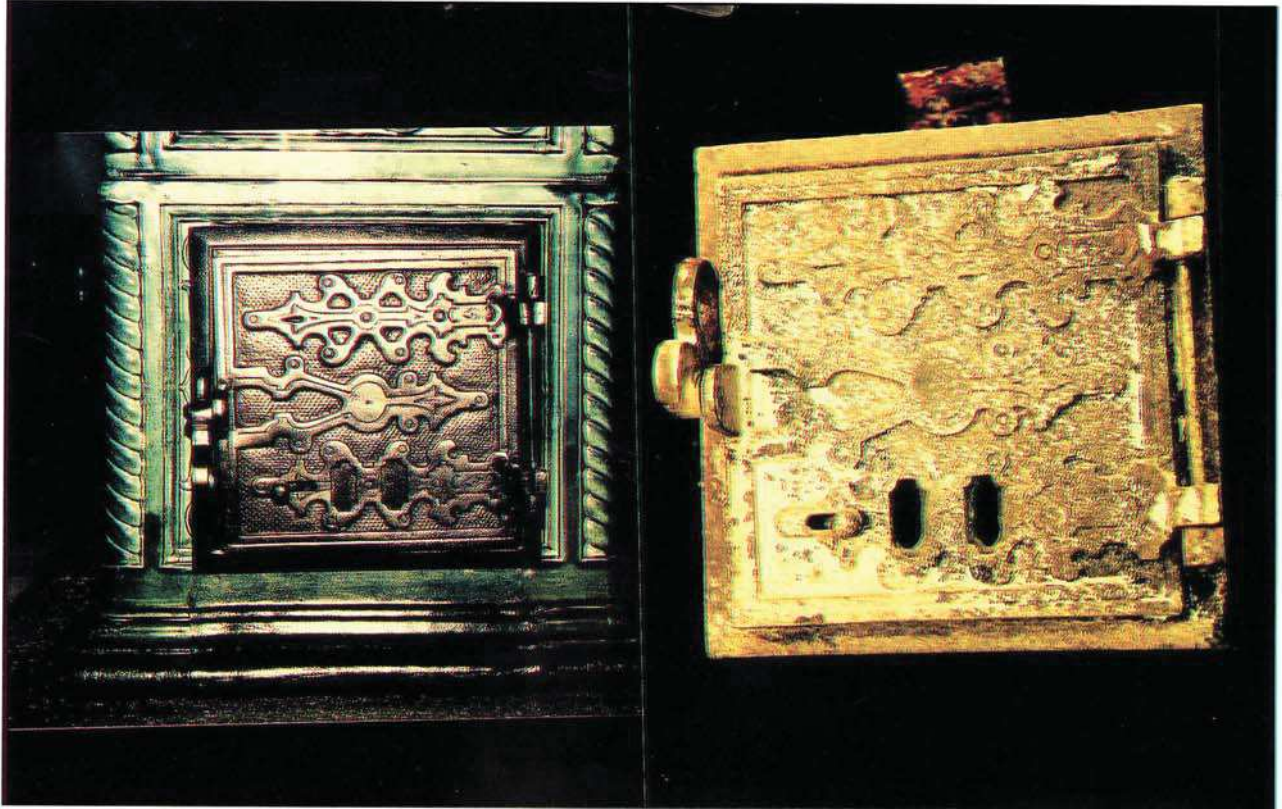
Resim: 8

6- Kırk Parçaların Yeniden Birleştirilmesi

Bu işlemlerden sonra kırk parçaların yeniden birleştirilmesine geçilmiştir. Küçük parçaların yapıştırılmasında çalışma kolaylığı sağlamak için hızlı sertleşen epoksi reçine (araldite rapid); büyük parçalarda ise daha geç sertleşen epoksi reçine⁴ (çift bileşenli Uhu – Plus) kullanılmıştır. Her ikisi de dönüşsüz olan bu yapıştırıcılar kullanılmadan önce, birleştirilecek kırk kenarlara akrilik reçine (Paraloid B 72 % 15 aseton içinde) çözeltisi ara tabaka olarak

uygulanmıştır⁵. Daha sonra yapıştırılan parçalar, reçine kuruyana kadar, el mengeneleri ve kâğıt bantlarla preslenmiştir. Kâğıt bant sır tabakasına zarar verebileceği için arka yüzeylerde kullanılmıştır.

Ağırlığı ve gerilimi fazla olan büyük parçaların birleştirilmesinde kenet takviyesi yapılmıştır (Resim: 6). Kenet olarak parçaların boyutu ve ağırlığı dikkate alınarak 4 mm. çapında, 3 cm. uzunluğunda paslanmaz çelik kullanılmıştır. Kırk kenarlarda önce motorlu matkap ile kullanılacak kenet sayısı

Resim: 9

Resim: 10

kadar karşılıklı delikler açılmış ve bu deliklere çelik çubuklar yapıştırıcı ile yerleştirilmiştir. Ardından yapıştırıcı, kenarlara sürülerek birleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir.

7- Çatlakların Sağlama İşlemi

Çini levhaların değişik noktalarında, gerek çarpma ve darbe sonucu oluşan gerekse eski restorasyonda kullanılan demir kenetlerin yol açtığı kılcal ve derin çatlaklar görülmekteydi. Bu çatlakların konsolidasyonu ve stabilizasyonu için

Resim: 11

akrilik reçine (aseton içinde % 15'lik Paraloid B 72) enjeksiyonu uygulanmıştır. Ardından, derin çatlaklar akıcı kıvamda hazırlanan dışı alçısı ile doldurularak güçlendirilmiştir.

8- Eksik Kısımların Tamamlanması

Küçük parça kayıpları ve eski kenet delikleri alçı harcı ile dolgulanmıştır. Büyük ve geniş boşluklarda ise daha güçlü bir dolgu harcı elde etmek için, akrilik reçine bazlı (su içinde % 20'lik Primal AC 33) dışı alçısı kullanılmıştır. Alçı harcı, doğrudan sulandırılmış Primal içine ilâve edilerek hazırlanmıştır. Eksik kısımlarda form ve dekoratif bütünlüğün sağlanması için, kabartma motiflerin de tamamlanması yoluna gidilmiştir. Bunun için tamamlanacak motiflerin simetriğinden silikon (Ciba marka RTV AL 1 ve sertleştiricisi Catalyst Y) ile

Resim: 12

kalıpları alınmıştır⁶ (Resim: 7). Kalıbı alınacak alanın çevresinde önce plastilin ile duvar oluşturulmuş, ardından hazırlanan silikon buraya dökülmüştür. Yaklaşık 24 saat sonra sertleşen silikon kalıbın üzerine, tamamlama sırasında malzemenin ağırlığından kaynaklanabilecek deformasyonu önlemek amacıyla alçı siva ile destek yapılmıştır. Bu şekilde hazırlanan silikon kalıp tamamlanacak alana dış taraftan yerleştirilip sabitlendikten sonra, Primal bazlı alçı dökümü yapılmıştır. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra alçı harcını güçlendirmek için yüzeye ince bir tabaka halinde epoksi reçine (Araldite M / HY 956) sürülmüştür.

Resim: 13

9- Tamamlanan Kısımların Renklendirilmesi

Çini levhaların sırsız olan iç (arka) kısımlarındaki dolguların renklendirilmesinde mat dokuya uygun sulu boya (Maries marka tüp içinde) kullanılmıştır. Sırlı yüzeylerdeki tamamlamalarda ise sır parlaklığını sağlamak amacıyla yağlı boya (Daler-Rowney marka) tercih edilmiştir⁷. Renklendirmede orijinal yüzey rengine uygun tonda boyama yoluna gidilmiştir⁸ (Resim: 8). Boya kurduktan sonra⁹ hem parlaticı hem de koruyucu tabaka olarak yüzeye spreyn vernik aplike edilmiştir.

10- Demir Kapağın Konservasyonu¹⁰

Kapak üzerindeki korozyon tabakası ile önceki restorasyon sırasında yapılmış olduğu anlaşılan gümüş yaldızlı boya kalıntılarının temizliğine karar verilmiştir. Önce spiral motora takılan çelik fırçayla yüzeydeki korozyon kabaca alınmış; ardından boyanın çıkarılması için çeşitli kimyasal çözücüler (boya sökücü nitromors, diklormetan) kullanılmıştır. Temizlik işlemi bisturi ve metal fırça yardımıyla mekanik olarak devam ettirilmiştir. Yüzeydeki kimyasal maddelerin artıkları alkol + saf su karışımı ile iyice arındırılmıştır. Kapaktaki aktif korozyonu pasifize etmek amacıyla tanen (tannin) içerikli karışım (200 gr. saf su + 30 gr. etanol + 40 gr.

tanen) yüzeye uygulanmıştır¹¹. Karışım kurduktan sonra yüzey metal fırça ile parlatılmıştır. Bu işlemin ardından kapak yüzeyi mikrokristalin vaks ile laklanarak konsolide edilmiştir (Resim: 9).

11-Sobanın Tekrar Montajı

Yukarıda anlatılan gerekli konservasyon ve restorasyon işlemlerinin yapılabilmesi için daha önce tarafımızdan sökülmüş olan sobaya ait parçaların tekrar montajına geçilmiştir. Soba sadece dekoratif amaçlı kullanılacağından dolayı montajında taşınabilirlik (portatif) özelliği esas alınmıştır (Resim: 10). Bu nedenle iki katlı gövde, iki ayrı kütle halinde ve fakat üst üste yerleştirilerek bütünlük sağlayacak şekilde monte edilmiştir (Resim: 11). Levhanın birleştirilmesinde, matkap ile karşılıklı delikler açılarak, 8 cm. uzunluğunda 3 mm. çapında çelik vidalar kullanılmıştır. Vidalama sisteminde çini levhaların büyüklüğü de dikkate alınarak alüminyum profiller ile sıkıştırma yapılmıştır. Alüminyum profil ile çini levha arasında olası ezilme ve aşınmayı önlemek için uygun büyüklükte kesilen ince kauçuk tamponlar kullanılmıştır. Bu kauçuk tamponlar aynı zamanda çok kuru ve kırılgan olan çini levhaların presini kolaylaştırmıştır. Montajı tamamlanan sobanın (Resim: 12, 13) içi boş bırakılmış, kilden çekirdek sıva tekrar uygulanmamıştır. Böylece, soba önceki ağır ve hantal görüntüsünden uzaklaştırılarak portatif hale getirilmiştir.

NOTLAR

- * Yrd. Doç. Dr. Bekir ESKİCİ, Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu, Restorasyon – Konservasyon Programı, DTCF Ek Bina, Sıhhiye – Ankara/TÜRKİYE
- 1 Tarafımızdan yönetilen restorasyon çalışmalarına özveriyle katılmış olan deneyimli öğrencilerimiz Özlem Beyazıt, Serhat Karakaya ve Serdar Akgönül'e teşekkür ederiz.
- 2 Önceleri konutlarda ısıtma aracı olarak kömür mangalları ile duvarlarda açılan ocaklar (şömine) kullanılırdı. 19. yüzyıldan itibaren Kafkas ve Balkanlar üzerinden gelen göçmenler Anadolu'ya soba kültürünü sokmuşlardır. Özellikle Tanzimat ile birlikte yoğunlaşan batılılaşma hareketinin bir sonucu olarak da zenginlerin saray ve konaklarında çini soba kullanımı yaygınlaşmıştır. Günümüzde ise bu sobalar değerli birer antika olarak sanatseverlerin ve koleksiyonerlerin ilgisini çekmektedir. Bu konuda bkz. Anonim,

- "Soba", Türk Ansiklopedisi, C. 29, Ankara, 1980, s. 202; Anonim, "Soba", Ana Britannica, C. 19, İstanbul, 1986, s. 480 ; Anonim. "Soba", Büyük Larousse, C.XX, İstanbul, 1986, s.10633 –Yüksel Binici, "Geleneksel Kayseri Yapılarında Isıtma ve Havalandırma", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (8 – 10 Nisan 2002), Bildiriler, Kayseri 2002, s. 203 – 216 (s. 213).
- 3 Metilen klorür (veya nitromors), konservasyon alanında eski yapıştırıcıların yumuşatılması ve lekelerin temizlenmesi için kullanılan güçlü bir çözücüdür. Su ve/veya alkol ile karıştırılarak kullanılabilir. Ancak eski yapıştırıcı ve kirlerle reaksiyona girerek yeni leke oluşumuna yol açabileceği için uygulanacak yüzeyin önce ıslatılması, uygulama sonrası da çözücü artıklarının alkol veya saf su ile yüzeyden iyice arındırılması gerekmektedir. Bu konuda bkz., Joan Grayson, Riparazione E Restauro Di Ceramiche E Porcellane, Milano, 1985, 12; Lasley Acton – Paul Mc Auley, Repairing Pottery and Porcelain, London, 1996, s. 31, 100.
- 4 Geriye dönüşsüz fakat birleştirici gücü yüksek olduğu için büyük boyutlu, ağırlığı - gerilimi fazla olan parçalarda ve porselen gibi gözeneksiz objelerde epoksi veya polyester türü yapıştırıcılar tercih edilmektedir. Bkz., Joan Grayson, a.g.e., s. 20 27 ; Marie Cl. Berducou, La Conservation en Archeologie, Paris, 1990, s. 112 ; Lasley Acton – Paul Mc Auley, a.g.e., s. 36, 41.
- 5 Yapıştırma işleminin geriye dönüşlülüğünü sağlamak amacıyla Paraloid B 72 eriyiği müdahale tabakası olarak uygulanmıştır. Bu sayede istendiğinde aseton ile ara tabaka yumuşatılıp parçaların sökülmesi mümkün olabilmektedir. Bu uygulama için bkz. Y. Selçuk Şener, " Kubad-Abad Kazısı'nda Ele Geçen Çini Buluntular Üzerinde Uygulanan Restorasyon – Konservasyon İşlemleri", Vakıflar Dergisi, Sayı: XXVI, Ankara, 1997, s. 355 – 362 (s. 11) - Bekir Eskici, "ODTÜ Müzesi'ne Ait Bir Grup Pişmiş Toprak Obje Üzerinde Yapılan Restorasyon – Konservasyon Çalışmaları", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı: 2, Ankara, 2001, s. 129 – 136 (s. 133).
- 6 Konservasyon alanında kalıbı alınacak objenin niteliğine göre wax, latex, silikon gibi değişik malzemeler kullanılmaktadır. Bkz. Judith Larney, Il Restauro Della Ceramica, 1982, s. 56 – 57 ; Susan Buys – Victoria Oakley, The Conservation And Restoration Of Ceramics, Oxford 1993, s. 196 – 19; Lasley Acton – Paul Mc Auley, a.g.e., s. 60.
- 7 Sırlı seramik, çini ve porselen gibi parlak yüzeyli objelerin konservasyonunda tamamlanan kısımların renklendirilmesi için genellikle yağlı boya tercih edilmektedir. Yağlı boya ve ardından kullanılan vernik sayesinde orijinal yüzey parlaklığına yakın bir görüntü elde edilebilmektedir. Bu konuda bkz. Joan Grayson, a.g.e., s. 76; Sait Başaran, Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu, İstanbul, 2000, s. 52.
- 8 Tamamlanan alanların orijinal renk ve dokuya uygun olarak renklendirilmesi ve yapılan restorasyonun gizlenmesi özellikle etnografik nitelikli eserlerin konservasyonunda kabul edilen bir yöntemdir. Bu yöntem restore edilen esere artistik bütünlük de sağlamaktadır. Bununla beraber değişik ülkelerde farklı yaklaşımlar ve uygulamalar ile karşılaşılmaktadır. Bkz., A. Melucco Vaccaro - Elisabetta Prunas – Martine Somon, "La Reintegrazione Della Ceramica Da Scavo, Metodologia Della Correnti Di Intervento E Nuove Proposte", Faenza – Bollettino Del Museo Internazionale Delle Ceramiche in Faenza, Fascicolo I – III, Anno, 1989 s. 8 – 30.
- 9 Yağlı boya kullanımının bir dezavantajı normal oda sıcaklığında kuruma süresinin uzun (12 – 24 saat) olmasıdır. Bu da renklendirme işleminin uzamasına neden olmaktadır. Boyamadan sonra obje veya parçaları 100 C° üzerinde fırınlamak kurumayı hızlandırmak mümkündür.
- 10 Metal kapağın konservasyonu işlemlerinde katkısından dolayı uzman konservatör Ayşe Ebru Gültekin'e teşekkürü borç bilirim.
- 11 Fosfat içerikli tanen daha çok deri tabaklanmasında kullanılan bir malzemedir. Demir pasını oluşturan Fe³⁺ bileşikleri ile reaksiyona girerek oksidasyonu pasifize etmektedir. Reaksiyon sonucu yüzeyde oluşturduğu hafif mora kaçan renk tabakası fırçalamayla giderilmektedir. Tanen bu özelliği sayesinde özellikle etnografik nitelikli demir eserlerin konservasyonunda tercih edilmektedir. Bkz., H. Wunderlich, "Zur Zuverlässigkeit des Korrosionsschutzverfahrens mit Tannin", Arbeitsblätter, Heft 1, 1994, Gruppe 1 Eisen, Mainz, s. 280 – 286.